

baj volt ez az országra, mert sohasem lett volna nagyobb szüksége az összetartásra, mint ebben az időben. A török veszedelem ismét felütötte a fejét. Murád szultán 130.000 főnyi hadsereggel készült a déli határ megtámadására. Albert a fenyegető veszedelem hírére Hunyadi Jánost nevezte ki a déli végek vezérévé. Itt lép fel először történelmünk lapján az a férfiú, akinél nagyobb hős a magyar történelem nem ismer.

Nagy szerencse volt, hogy Murád szultán megelégedett Szerbia elfoglalásával, mert a 24.000 főnyi magyar sereg nem tudott volna ellenállni a hatszorta nagyobb török hadnak. Albert ebből a hadjáratból betegesen került haza, mely betegségében nem sokkal ezután 42 éves korában meghalt. Kora halála nagy veszteség volt nemcsak tünkre, mert Albertben sok olyan szép tulajdonság volt, melyeknek birtokában nagy királyaink közé emelkedhetett volna.

I. Ulászló (1440—1444). Hunyadi János (1444—1452).

Albert halála után a nemzet két pártra szakadt. Egyik Albert fiát, Lászlót, a másik pedig a lengyel Jagell házból származó Ulászlót akarta királynak. Sok harcvona után az ország Ulászlót választotta királynak, bölcsességével, vitézségével és lovagiasságával ezt méltó meg is érdemelte. A mellözött királyné fiát Bécsbe vitte nagybátyjához, III. Frigyes német császárhoz, kinek koronát zálogba adta s az így nyert pénzen cseh zsoldosokat fogadott, kik Giskra vezetése alatt végig dúltak a felvidéket.

A polgárháborúnak szerencsésen véget vetett özvegy királyné halála s így Ulászló, ki Hunyadinak lányát feleségül vette, Nándorfehérvár felszabadítására küldte, melyet a törökök vettek ostrom alá. Nagy volt a rémség az országban, de az isteni gondviselés Hunyadi vitézségével megmentette az országot, ki a törököt a várostól elűzte és rengeteg fogollyal tért vissza. (1444)

A hős Hunyadi azonban nem elégedett meg sikerrel, hanem ismét a törökökre csapott, amikor Nagyszombat városát ostromolták. Ebben az ütközetben történt a magyar önfeláldozásnak egy jellegzetes példája.

törökök ugyanis Hunyadnak erejét hamar felismerve, azon voltak, hogy őt élve vagy halva kézrekerítsék. Mezid bég, a török hadvezér, tehát katonáit felszólította, hogy csak Hunyadit keressék. Az isteni Gundviselés azonban ezt nem engedte. A cselszövés fülébe jutott egy kiváló hősnek, Kemény Simonnak, ki Hunyadival azonnal zuhát és fegyverzetet cserélt. A törökök csakugyan az al Hunyadira támadtak és túlerejükkel annak kicsiny csapatát legyőzték. Kemény Simon is halva bukkott le a lováról. A valódi Hunyadi azonban a másik szárnyról váratlanul reárohant a meglepett török hadra és azt borzalmas kézi tusa után teljesen szétverte. 20000 holttest borította a csatamezőt (1442). Hunyadi még többször is megverte a törököt, mire a török szultán békét kért, amit meg is kötöttek 10 évre.

A király azonban, a többi fejedelmek biztatására, a békét megszegte s habár Hunyadi ezt ellenezte, a törököt ismét megtámadta. El is indult a király Hunyadival a török ellen. A két had Várnánál találkozott. Hunyadi 20000 emberével megrohanta az ötször akkora török sereget és már-már diadalmaskodott, mert a török had futva menekült. Ekkor azonban váratlan esemény történt. A fiatal király, kit a harcvágy elfogott, a török táborra rohant. Lova azonban szerencsétlenségére megbotlott, úgy hogy a király a földre zuhant. Egy janicsár erre odaugrott és a királynak fejét levágta, azt póznára tűzte és felmutatta. A magyar sereg, látva királyának gyászos végét, dacára elért sikerének, fejvesztetten menekülni kezdett. Hunyadi is csak futva hagyta el a csatateret. (1444).

V. László (1452—1457). A nándorfehérvári diadal.

VI. KÉP.

A NÁNDORFEHÉRVÁRI DIADAL.

A király halála után a magyar főrendek V. Lászlót választották meg királynak, ki akkor Frigyes osztrák császár hatalmában volt. Az ország ügyeinek vezetését Hunyadi mint kormányzó végezte ideiglenesen. Az országban rendet teremtett, majd hadával ismét az előnyo-

muló török elé sietett. Rigómezőnél találkozott a ké sereg. A harc két nap, két éjjel tartott és Hunyadi győ zelmét csak az oláh vajda árulása akadályozta meg. A török szultán azonban így is óriási veszteséget szenvedett és a csata után azt mondta: „Ilyen győzelmet csak a ellenségemnek kívánok.” A csata után Hunyadi elszá kadva seregétől, Brankovics szerb fejedelemhez került, k régi ellensége lévén, fogságba vetette. Innen nemsokára megszabadult, de az ország állapotában nem telt öröme.

V. László végül kiszabadulva Frigyes kezéből, hazánk trónjára került, de a fiatal király rossz befolyás alá jutott és Hunyadinak ellensége lett. Hunyadi emiatt elkeseredett s kormányzói tisztségéről lemondott.

Ekkor történt, hogy II. Mohamed török szultán rémületes nagy seregével betört hazánkba és Nándorfehérvárt fogta ostrom alá.

Az egész keresztény világ bizalmát ismét Hunyadiéba vetette. Hunyadi derekasan meg is felelt a hozzáfűzött reményeknek. Seregett toborozott össze és Nándorfehérvár felmentésére sietett, melyet sógora Szilágyi Mihály és fia László védett. Nagy segítséget kapott Hunyadi Kapisztrán János ferencrendi szerzetes személyében, ki lánglelkű hazafi volt s kinek gyújtó hangú beszédére ezrével siettek a Szűz Máriás lobogó alá. Egyesült erővel támadták meg tehát a törököket, kiknek seregét teljesen tönkreverték és Nándorfehérvárt felmentették. Az ostrom alatt a magyar önfeláldozásnak ragyogó példáját mutatta meg Dugovics Titusz. Egy török harcos, a félholdas lobogót akarta kítűzni a vár falára. Meglátta ezt Dugovics és a törököt le akarta taszítani. Erejük azonban egyforma volt, mire a hős vitéz a törököt magával rántotta a mélységbe.

Az elbizakodott szultán nagyon meglakolt. Maga is megsebesült s azonkívül 40,000 halottja maradt a csataterén s megszámlálhatatlan hadizsákmány került a győzők kezébe (1456).

Európa örömmámorban úszott a nagy dicsőség hírére és a pápa ennek emlékére rendelte el a déli harangszót. Kapisztrán Jánost később az egyház szentté avatta. A magyar hadseregnek ma a védőszentje, igazi példája a vallásosságnak és az önfeláldozó honszeretetnek.

VI. Képünk azt a jelenetet ábrázolja, amint Hunyadi hatalmas pallosával osztogatja a halálos csapásokat. Mellette Kapisztrán buzdítja a katonákat magasra tartott feszülettel.

Hunyadi Mátyás (1457—1490).

VII. KÉP.

MÁTYÁS KIRÁLY BÉCS ELŐTT.

Az áldatlan pártviszály után a nemzet elhatározta, hogy véréből való uralkodót választ. Választásuk az akkor még fiatal Mátyásra, Hunyadi János fiára esett. Mátyás akkor Podjebrád cseh király fogságában volt, kitől 60.000 aranyért kiváltották és fényes küldöttséggel hazahozták Budára. Alig kezdte meg uralkodását a fiatal király, már is meggyúlt a baja az ország belső és külső ellenségeivel.

Az elbizakodott főurak ssövetkeztek Giskra cseh rablóval és pártot ütöttek Mátyás ellen, ki azonban köztük termett és leverte őket. Giskra leverése után Mátyás a török ellen fordult. Hogy ezek ellen eredményesen harcolhasson, megszervezte a híres fekete sereget, mely akkor Európának legjobb, legfegyelmesebb hadserege volt. Ezzel a sereggel megverte a törököket Boszniában és Hercegovinában.

Legfényesebb ütközete a kenyérmezei csata volt. Ezt az ütközetet két vitéze, illetve vezére: Báthory erdélyi vajda és Kinizsi Pál vívták meg. Kinizsi molnárlegényből küzdötte fel magát hatalmas ereje és vitézsége révén a vezéri polcra. A törökök akkor Ali basa vezérlete alatt betörték Erdélybe és ott dúlni, rabolni kezdtek. Báthory azonnal értesítette Kinizsit a veszedelemről, maga pedig Kenyérmezőnél szállt szembe a pogánnyal. A harc már-már a török javára dőlt el, mert Báthory kicsiny csapatát a török had körülfogta, mikor megjelent Kinizsi segélyhadával és „Hol vagy, Báthory?” kiáltással rárohant a törökre. Kinizsi hatalmas csapásai alatt dűlt a pogány és így sikerült Báthoryt veszélyes helyzetéből kiszabadítani. A török had irtózatos vereséget

szenvedett. 30,000 török hulla maradt a csatatéren és azonkívül megszámlálhatatlan mennyiségű hadizsákmány került a győzők kezébe. (1479.) Kinizsi azután szilaj jókedvében el is járta a híres toborzót. Egy törököt a foga közé, egyet-egyet a kezébe vett és úgy táncolt a török hullák fölött. Mátyásnak többé nem is került baja a törökkel, mert résen állott a törökök réme — a hős Kinizsi Pál. — Mátyás így leszámolhatott nagy ellenségével, Frigyes német császárral. Háromszor is hódolatra és békére kényszerítette, de végül megunt a álnokságát és Ausztria nagyrésztét elfoglalva, Bécsset vette ostrom alá. Bécsset hamar elfoglalta és diadalmas fekete seregével bevonult a büszke városba. (1485). Nagy költőnk Kölcsey meg is énekelte a Hímnuszban, hogy: „Nyögte Mátyás bús hadát, Bécsnek büszke vára“. Mátyásnak ez volt utolsó győzelme, mert utána nemsokára váratlanul elhunyt.

Mátyás uralkodására esik hazánk fénykora. Különösen a közművelődés terén igen sokat tett. Iskolákat, könyvtárakat alapított. Igazságos és bölcs uralkodó volt. Halála után szálló igévé vált az a mondás: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság“.

A VII. kép azt a jelenetet ábrázolja, amint Mátyás Bécsnek hódoló küldöttségét fogadja és a város kulcsát a polgármester átadja.

II. Ulászló (1490—1516).

Meghalt Mátyás király; a magyar nemzet hatalma, dicsősége és gazdagsága vele a sírba szállt. Utolérte őt is a nagy királyok végzete; fiúutód nélkül halt meg. Volt ugyan egy fia, Korvin János, de azt a magyar főrendek törvénytelen származása miatt nem ismerték el királynak. A nagy királynak még életében megígérték, hogy halála után fiát fogják utódjának tekinteni, de most ezen ígéretükről megfeledkeztek. Főuraink ugyanis, kik megszokták a hatalmi önkényt: Mátyás uralkodása alatt törvény- és tekintélytiszteletre lettek tanítva. Félve tehát attól, hogy Korvin Jánosban is egy erős kezű, szigorú uralkodót kapnak, a tehetetlen II. Ulászló cseh királyt választották meg, kít 1590-ben Székesfehérvárott

még is koronáztak. Az önző és kapzsi főurak választásukkal még is lehettek elégedve, mert, mint mondták, olyan uralkodót kaptak, kinek üstökét markukban tart-hatják. Ulászló még nyelvünket sem értette s nem-törődömségből mindenre csak azt felelte, hogy „dobzsel!“ vagyis „jól van!“ A nép ezért csak „Dobzse László“-nak hívta. Uralkodása csak bajt és szomorúságot hozott sokat szenvedett nemzetünkre.

Miksa német császárral egyezséget kötött, hogy ha halála után fiúörököse nem lesz, a koronát reá hagyja. E szégyenteljes szerződést, mely az országot a gyűlölt osztrák császárnak kiszolgáltatta, a nemzet soha el nem ismerte. Gyámoltalan uralkodása alatt a főurak garázdálkodása hihetetlen mérveket öltött. Lábbal tiporták a törvényt, kifosztották a gyengébbeket, a pór népet lelketlenül zsarolták és a királyi jövedelmeket lefoglalták, úgy, hogy a gazdag királyi kincstár üresen állt. Sohasem lett volna pedig a nemzetnek nagyobb összetartásra szüksége, mint ebben az időben.

A török állandóan fenyegette határainkat s habár eleinte Kinizsi és Báthory féken tartották őket, később ők is tehetetlenné váltak, mert a híres fekete sereg, mely zsoldot nem kapott, maga is fosztogatni volt kénytelen és lassanként szétszűllött. A törökök pedig betörték Horvátországba, azt végigdúlták, majd betörték Karinthiába. Mikor visszatértek, egy kicsiny horvát-magyar had útjukat állta, de az ütközetnek, mely itt kifejlődött, szerencsétlen kimenetele volt. A sereg legnagyobb része megsemmisült, elesett vagy fogságba került. Ilyen körülmények között hirdetett Bakócz Tamás esztergomi érsek keresztes hadjáratot a török ellen. Felhívására az elégedetlen nép ezrei sietett a zászló alá. A sereg vezére a szerény köznemesi családból származó Dózsa György volt. Csapata azonban, mely mindenféle szedett-vedett népből állt, rabolni és fosztogatni kezdett. Pusztító dühüknek semmi sem tudott ellenállni, a kastélyokat felgyújtották, az előtalált urakat és családjukat kegyetlenül kivégezték.

A négy hónapig tartó parasztlázadás azonban szomorú véget ért. Szapolyai János erdélyi vajda rendes hadsereggel megtámadta őket és gyűlevész hadaikat

Temesvárnál szétverte. Vezérüket, Dózsa Györgyöt, fő embereivel együtt kegyetlenül kivégezték, a jobbágyokat pedig még a szabad költözködési joguktól is megfosztották. (1514.) Ulászló nem sokkal élte túl e veszedelmet, mert két évre rá, 1516-ban meghalt.

II. Lajos (1516—1526) és a mohácsi vész.

VIII. KÉP.

II. LAJOS TETEMÉNEK FÖLTALÁLÁSA.

II. Ulászló halála után a trón tíz éves fiára, II. Lajosra szállt. A gyermekkirály uralkodása nagyon szomorú korszakot jelentett hazánk történelmében. A törvényeket senki sem tisztelte, a főurak és köznemesek egymás ellen törtek, pártviszályal és gyűlölködéssel sorvasztva a nemzet erejét. A király rossz társaságba került, az uralkodás gondjaival nem törődött, a királyi jövedelmeket nem hajtotta be senki s a kincstár mindig üres, a haza határa pedig mindig védtelen volt.

1526. tavaszán II. Szolímán, a harcias török szultán elérkezettnek látta az időt Magyarország elfoglalására, és óriási haddal tört be hazánkba. A megrémült főurak most már segítséget kértek a külföldi fejedelmektől, de csak a pápa küldött 50.000 aranyat. A király körülhordoztatta az országban a véres kardot, mire a nemeség lassan gyülekezni kezdett a zászlók alá. Össze is gyűltek mintegy 28.000-en. A török haddal, mely 100.000 emberből és 300 ágyúból állott, Mohács alatt találkoztak. A király hadseregét olyan harcvágy és lelkesedtség szállta meg, hogy a segélyhadakat be sem várva, megrohanták a törököt. A törököknek az első hadát szét is verték, de a mögöttük fölállított 300 ágyú hirtelen ontani kezdte tűzét a meglepett magyar seregre. A szétvált török főhad pedig minden oldalról megrohanta a kis magyar sereget, melyet rövid másfél óra alatt majdnem teljesen megsemmisített.

22.000 magyar nemes holtteste fedte el a mohácsi sikot s azonkívül odaveszett a király is. Menekülése közben a megáradt Csele-patakon ugratott át, de lova

megbotlott s lovasát magával rántotta a mély vízbe, melybe a szerencsétlen király belefulladt. Így lett a mohácsi síkság az ország díszének, virágjának temetője, mint ahogy a költő mondja: „Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács“. A török szultán hadával Budára vonult, hol Mátyásnak műkincseit hajóra rakva, rengeteg zsákmánnyal tért vissza.

A VIII. kép azt a jelenetet ábrázolja, amint a csata után a megmenekült főurak a király holttestét keresve, azt megtalálják.

IV. FEJEZET.

HABSBURG-HÁZBÓL SZÁRMAZÓ KIRÁLYOK.

Zápolyai János (1526—1540) és I. Ferdinánd (1526—1564).

A mohácsi gyásznapi után nemzetünkre szomorú megpróbáltatások vártak. Míg az ország színe-virága Mohács mezején békében aludta örök álmát: addig a megmaradtak között ismét felütötte fejét a honnak legnagyobb ellensége a széthúzás, a pártoskodás.

A rendek két pártra szakadtak. Az egyik párt a nemzetnek minden baját és szerencsétlenségét az idegen befolyásnak tulajdonította: ez volt a nemzeti párt, mely Zápolyai János erdélyi vajdát akarta királynak. Az ellenpárt viszont minden reményét a hatalmas Habsburg-házba vetette s a meggyengült országot csak külföldi segítséggel remélte megvédeni a törökök hódításától. Ennek a pártnak Ferdinánd, a hatalmas V. Károly német császár öccse volt a jelöltje. A két párt külön-külön megválasztotta a maga jelöltjét s így hazánkban egy időben két királya is lett, kik a hatalomért versengve, sok szenvedést, bajt és inséget hoztak a hazára. Zápolyai János jóhiszeműségén azonban győzött Ferdinánd ügyes politikája. Zápolyai több hívét különböző fényes ígéretekkel saját pártjába terelte s így ezek, midőn János királynak a legnagyobb szüksége lett volna rájuk, — hűtlenül cserben hagyták. Ferdinánd így legalább is egy időre diadal-maskodott és János királyt kiszorította az országból.

Zápolya, hogy a trónját és az ország egységét megmentse, a törökhöz fordult segítségért. Szolímán, a törökök szultánja, csakugyan János király pártjára állt és nagy haddal bejött az országba. Budát elfoglalta és átadta Zápolya Jánosnak; majd nagy seregével Bécs ellen indult. Szerencsétlenségére azonban utjában volt Kőszeg vára, melyet a hős Jurisich Miklós védelmezett. Négy hétig vívta a várat Szolímán, de Jurisich 700 vitézével minden támadást hőiesen visszavert. Végül is csak arra kérte a vár hős védőit, hogy egy félholdas zászlót tűzhessen ki a vár falára. A teljesen kimerült védők ezt megengedték, mire a szultán hadaival szégyenszemre kitarodott az országból. A két király áldatlan küzdelme s a törökök betörései végre is észretérítették a hazafiakat, kik belátták, hogy az ország így a biztos vesztébe rohan. Békét hoztak létre tehát a két király között, melyet Nagyváradon kötöttek meg. (1538.)

A nagyváradí béke értelmében mindkét király megtartotta azt az országrészt, amely éppen a birtokában volt. János király halála után azonban az egész ország Ferdinándra száll. János király nemsokára nőül vette a lengyel király leányát, Izabellát, kitől János Zsigmond nevű fia született. Zápolya János még ez évben meghalt. Vele a nemzeti vérből származó utolsó magyar király szállt a sirba, ki nemesen képviselte az állami létünk függetlenségét, mely vele a koporsóba tétetett.

Ferdinánd uralkodása idejében terjedt el a protestantizmus hazánkban. 1517-ben II. Lajos idejében történt, hogy Luther Márton és Kálvin János új vallást kezdett hirdetni. Tanaik csakhamar egész Európában elterjedtek. A reformációnak vagyis hitújításnak Magyarországon is sok híve támadt. Luther híveit lutheránusoknak, Kálvinét pedig kálvinistáknak nevezik. Mindkét vallás híveit pedig közösen protestánsoknak hívjuk.

BUDA ELFOGLALÁSA ÉS AZ ORSZÁG SZÉTDARABOLÁSA.

A nagyváradí béke értelmében János király halálával a trón Ferdinándot illette, János király azonban még a halálos ágyán megkérte híveit, köztük a lángeszű és

erélyes kezű Martinuzzit, vagy más néven Fráter Györgyöt, hogy újszülött fiát, ha másként nem, hát török segítséggel ültessék hazánk trónjára. Fráter György, kit csak egyszerűen György barátnak hívtak, a legalacsonyabb sorsból küzdötte fel magát a nagyváradi püspöki székre.

Ez a barát, ki lángeszét csak az ország nyugalmanak és boldogulásának biztosítására értékesítette, a nagyváradi béke alapján állt, s részben a szultánnal is békében akart lenni, biztosítva ezzel János Zsigmond jogait, másrészt pedig Ferdinándnak is meg akarta az érdekeit óvni. Ügyes politikával sikerült is volna célját elérni, de Ferdinánd kétszínű játéka és féktelen uralomvágya megzavarta számításait.

Ferdinánd ugyanis nem bízva a barátban, Budát ostrom alá vette. Szolímán szultán azonban hadával a császári sereget szétverte és Budát felszabadította. A szultán kérte Izabellát, hogy a kis János Zsigmondot küldje le a táborba. A királyné félve a szultán hatalmától, engedett a kérésnek és a kis királyfit a török táborba küldte. Ez alatt a török katonák egyenként fölsétáltak a várba s mikor már vagy 3000-en összegyűltek, a meglepett őrséget lefegyverezték és a várat birtokba vették. (1541.)

Izabella fiával Erdélybe ment, mert a szultán elhítette vele, hogy ő csak a vár védelméről gondoskodik és ha János Zsigmond nagykorú lesz, a várat átadja neki. Ez azonban csak hitegetés volt, mert ezzel Buda s az ország nagyrésze török járom alá került és Buda tornyairól 150 évig nem jött le az ozmán félhold. Hazánk tehát előbb két, majd most három részre szakadt. A nyugati rész Ferdinándé volt, a középső részt a török uralta s a keleti részen Izabella, majd János Zsigmond uralkodott.

Fráter György látva a szultán kétszínű álnokságát, szakított török-barát politikájával és az ország egységét megmentendő, Ferdinánddal szövetkezett, hogy közösen rázzák le a török igát. Izabellát reávette, hogy mondjon le Erdélyről és adja azt át Ferdinándnak. Az özvegy királyné, miután biztosítékot kapott, hogy úgy a saját, mint a fia jogai tiszteletben tartatnak, fájdalomosan bár,

de lemondott Erdély birtokáról, sirva búcsúzva el annak véráztatta földjétől. A barát befejezte élete nagy művet. Gondoskodott jötevője, János király özvegyéről és árvájáról és az ország egy tetemes részét visszacsatolta a szent koronához. — Ferdinánd biztosai, Nádasdi és Castaldo tábornokok, átvették Erdélyt.

E rövideszű császári vezérek nem ismerve a barát ügyes politikáját, azt hitték, hogy Martinuzzi Erdélyt a törökök kezére akarja juttatni és Alvinczen orozva megölték. Méltatlan halála igen súlyos következményeket vont maga után, mert Szolímán török szultán megindította a háborút hazánk ellen, mely időszak nemzetünknek legfájdalmasabb, de egyúttal legdicsőségesebb kora is volt.

TÖRÖK HARCOK MAGYAR HŐSEI.

IX. KÉP.

SZONDI GYÖRGY.

X. KÉP.

AZ EGRI NŐK.

XI. KÉP.

ZRINYI MIKLÓS HÖSI HALÁLA.

A török háborúk szomorú, de egyúttal dicsőséges időket jelentenek hazánk történetében. Ebből az időből a magyar hazaszeretetnek és vitézségnek oly sok ragyogó példáját látjuk, hogy ezen időket méltán nevezhetjük hazánk hőskorának.

Ezen hősöknek egyike volt Szondi György, ki Drégely várát védelmezte. Hetekig ostromolta nagy sereggel Ali basa Drégely szíklavárát. Amikor Szondinak elfogyott minden elesége és lőszere, két hű apródját elküldte Ali basához, hogy viselje gondját nekik. Ali basa felszólította Szondit a vár feladására. Szondi tagadó válasza után Ali basa elrendelte a rohamot. A törököknek sikerült a teljesen megrongált várba behatolni. Szondi megrohanta a résen át betóduló pogányt és borzalmas tusa keletkezett közöttük, Szondi sok sebből vérezve fél

térdre ereszkedve, harcolt már, mikor egy puskagolyó kioltotta hős életét. Ali basa meg is becsülte emlékét, mert igazi hőshöz méltóan, katonai pompával temettette el.

Dobó István Eger várának volt hős védelmezője. Ali és Achmet basák egyesült seregei érkeztek Eger falai alá, hogy mint ahogy ők mondták, „A juhakolt” megvívják. Achmet az ostrom kezdetén felszólította Dobót, hogy adja fel a várat. Dobó válaszul fekete koporsót tétetett a vár falára, jelképezve azt, hogy inkább mind meghalnak, de a várat fel nem adja. Megkezdődött erre az ostrom, mely öt héten keresztül tartott szakadatlanul. Dobóék azonban résen álltak. Ami kárt az ágyúgolyók nappal okoztak, azt éjjel rendbehozták. Az ötödik hét végén Ali és Achmet basa általános rohamot rendelt el. Az egész török had megrohanta a várat és irtózatoss küzdelem keletkezett. Láttva ezt Dobó Katica, a hős Dobó leánya és maga is a várfalakra sietett és a többi fehére néppel együtt forró szurokkal kezdték önteni a pogányt. Nem is bírta megvívni a török Egert! Szégyenszemre kénytelen volt alóla eltakarodni. Dobó Katica és a többi egri nők méltók arra, hogy hős nevüket az utókor megörökítse, mert igazi hősök módjára viselkedtek.

† Nemzetünk egyik legnagyobb hőse Zrínyi Miklós volt, ki Szigetvárat védelmezte II. Szulemán török szultán ellen. II. Szulemán újabb harci babérokra vágyott és ismét betört hazánkba, Szigetvárat fogta ostrom alá, felszólítva Zrínyit a vár feladására. Zrínyi ezt megtagadta, mire megindult a harc. Égett már a vár és csak egy torony állt, mire Zrínyi a vár udvarára hordatta mindenét és azt felgyújtatta. Maga pedig felöltözött a legszebb ruhájába, mindegyik zsebébe 100—100 aranyat tett, legnagyobb ágyúját elsüttette és megmaradt 300 vitézével kirohant a várból. Borzasztó, de rövid küzdelem fejlődött ki s elestek mind egy szálíg Istenükért és Hazájukért. A töröknek is 30,000 katonája maradt halva. Szolimán nem örülhetett győzelmének, mert a sikertelen ostrom miatt a guta megütötte.

IX., X. és XI. képünk a hősök küzdelmét ábrázolja.

I. Miksa (1564—1576), Báthori István (1571—1581).

Ferdinánd halála után fia, Miksa következett a trónon. Uralkodása állandó belvillongások között folyt le. Törvénytelenül uralkodott, mert az országgyűlést nem hívta össze, hanem rendeletekkel kormányozta az országot. A főrendek és a köznemesség nem szerette, mert a hivatalokat leginkább németekkel töltötte be.

Idegen környezetben, német szellemben nevelkedett, nemzetünk anyanyelvét nem ismerte s így nem is értette meg népünket. Hadakozott állandóan a török ellen, de hadjáratait sem koronázta siker, sőt egyik kudarcot a másik után szenvedte. Végül is megunva az örökös harcokat, a szultánnal Drinápolyban békét kötött, melynek értelmében Miksa kötelezte magát évi 30.000 arany fizetésére. A határok pontos megjelölése mellett az ország háromfelé szakadása megerősítettett. (1569.) Regensburgban halt meg, 1576-ban. Uralkodása nemzetünkre csak gyászt és szomorúságot hozott s egy magyarja sem volt, ki gyászkönnyeket hullajtott volna érte.

Erdély fejedelme, János Zsigmond, 1571-ben meghalt. Utódja nem volt s a fejedelmi széken Báthori István követte, ki úgy a török szultánnal, mint Miksával békében élt. Báthori minden munkáját népei boldogítására szentelte. Alatta Erdély teljes vallásszabadságot élvezett s hitéért senkit sem üldöztek, habár akkor Európában állandó vallásküzdelmek voltak. Helyreállította a fejedelmi tekintélyt, a békétlenkedő elemeket megfékezte s rendbehozta a pénz- és hadügyet. Lengyelország megválasztotta királyának s mint lengyel király is, fényt és dicsőséget hozott új hazájának, megbecsülést és tiszteletet pedig magyar nemzetének. 1576-ban foglalta el a lengyel trónt s attól kezdve hazájától távol volt. 1581-ig testvére, Kristóf helyettesítette, kinek halála után fia, Zsigmond következett.

Rudolf (1576—1608), Báthori Zsigmond (1581—1602).

RÉMURALOM ERDÉLYBEN.

Miksát fia, Rudolf követte a trónon. Ez egy nagy tehetségű, de beteges természetű ember volt, ki az ország

dolgaival semmit sem törődött. Miként elődje, úgy Rudolf is teljesen önkényesen, törvénytelenül uralkodott. Nem is hazánkban, hanem állandóan Prágában lakott, hova a magyar szent koronát is kivítette. Országgyűlést csak akkor tartott, ha a rendekkel adót akart megszavaztatni. A befolyt pénzt azonban nem a török elleni hadjáratra, hanem saját kedvteléseire fordította. Teljesen visszavonult a külvilágtól s hazánk sorsát idegen, magyargyűlölő tanácsosaira bízta, kik országunk sokat szenvedett népét még jobban sanyargatták.

A törökkel fennállott ugyan a drinápolyi béke, de nem volt köszönet benne. A török látta Rudolf tehetetlenségét és nem mulasztotta el az alkalmat, hogy állandó betöréseivel a hódolt területet növelje. A törökök állandó rablóportyázásai mérhetetlen károkat okoztak a magyarságnak. A falvakat felperzseltek, a lakosságot legyilkolták vagy fogságba hurcolták s jószágaikat elrabolták. Növelte a pusztulást az, hogy a várak idegen, többnyire német zsoldos katonákkal voltak megrakva, kik fizetést csak nagy ritkán kaptak s hogy éhen ne haljanak, a néptől vették el azt, amit a török még meghagyott.

Rudolf e bajokkal mit sem törődött s a nemesség és a nép elkeseredése nöttön-nőtt. Erdélyben sem voltak jobbak az állapotok. Itt Báthori Zsigmond, egy álhatatlan természetű és zsarnoki hajlamu ember uralkodott, kinek uralkodásával népe éppen úgy nem volt megelégedve, mint a magyarok Rudolféval. Növelte mindkét részről a bajt, hogy Törökországban a háborús párt kerekedett felül s a szultán megüzente a háborút. A drinápolyi béke, mely úgyis csak papíron volt meg, ezzel szét-tépetett. A szultán Szinán nagyvezért küldte Magyarország ellen. Ennek seregét ugyan Báthori többször is megverte, de győzelmének az ország nem sok hasznát vette. A szultán Szinán kudarcai miatt haragra lobbánva, maga állt egy hadsereg élére és Erdélybe tört. Báthori Zsigmond, hogy a töröknek útját állja, szövetkezett Rudolfal, ki csakugyan küldött is sereget Báthori segítségére.

Az erdélyi csapatok és Rudolf serege Mezőkeresztesnél találkoztak a szultán hadával. Háromnapos borzasztó harc fejlődött ki, s az utolsó napon már futni kezdett az

ozmán, mikor a zsoldosok a szultán hátrahagyott táborát fosztogatni kezdték. Látva ezt a szultán, megfordította csapatait és a meglepett zsákmányolókat megsemmisítve, a csata sorsát javára döntötte el. A pusztító török hadjáratnak a mezőkeresztesi csata sem vetett véget. A szultán ugyan hadainak nagy részével visszatért, de a kisebb-nagyobb harcok váltakozó szerencsével tovább folytak. E harcokban különösen kitűnt Nádasdi és Pálffy Miklós, Győr várának visszafoglalója. Az ádáz török harcok Erdélyt megkímélték ugyan, az állapotok azonban itt sem voltak jobbak, mint az anyaországban. Zsigmond szeszélye egyik szerencsétlenséget a másik után zúditotta szerencsétlen országára. 1597-ben leköszönt Erdély fejedelemségéről és azt átadta Rudolfnak. Később azonban tettét megbánta és külföldről visszatért Erdélybe, hol a trónt öccsének, Endrének adta át. A császári párt nem nyugodott bele Erdély elvesztésébe és szövetkezett az álnok és minden gonoszságra kapható Mihály oláh vajdával. A székelyek, kiknek jogait a nemesség elvette és jobbágyságban tartotta, tömegesen álltak Mihály vajda seregébe, hogy szabadságukat kivívhassák. Endre a veszedelem hírére seregével Mihály ellen sietett, de Szeben mellett csatát veszített. Menekülése közben a székelyek, kik Zsigmond alatt oly sokat szenvedtek, felismerték és kíséretével együtt felkoncolták (1599).

E győzelem után Mihály lett Erdély ura. Uralma csak pünkösdi királyság volt, mert garázdálkodásait a nemesség megunta és fegyveres felkelésbe tört ki. A felkelés Mihály vajda uralmát megszüntette, kinek Erdélyből is menekülnie kellett. A nemesség erre Zsigmondot ismét fejedelemmé választotta. Az udvari párt, hogy Zsigmondot trónjától megfossa és uralmát Erdélyben fentartsa, ismét szövetkezett Mihály vajdával és Básta György tábornokot nagy sereggel Erdélybe küldte. Ezalatt azonban Zsigmond sem maradt tétlen. Mintegy 20,000 főnyi hadat gyűjtött, mellyel Básta elé sietett. Nagyporoszlónál ütközött meg a két sereg, s habár Zsigmond igen vitézül harcolt, a csatát mégis Básta hajdúi nyerték meg.

Zsigmond a veszített ütközet után Moldvába menekült s a következő évben Erdély fejedelemségéről is

lemondott és hazájából örökre távozott. (1602.) Ezután Erdélyben valóságos rémuralom kezdődött. Básta, ez az emberbőrbe bújt tigris, ezrével végeztette ki az erdélyieket, jószágait elkoboztatta s a népet halálra gyötörte. Az emberek rablásait és rombolásait betetőzte a pestis, a rossz termés, az inség és az óriási drágaság. A sok háború egészen feldúlta és lakhatatlanná, pusztává tette az országot. Rémuralma alatt olyan kimondhatatlan nyomorúságba és inségbe került a pár évvel az előtt még virágzó Erdély, hogy Nagyenyed városában nyíltan árulták az emberhúst.

Az állapotok Magyarországon sem voltak jobbak. A vallásüldözés a legnagyobb kegyetlenséggel folyt. A gazdagabb főurak ellen koholt hazaárulási pereket indítottak, hogy birtokaikat lefoglalhassák és jószágait elrabolhassák. És a nemzet némán tűrte sorsát, várt egy jobb időt: várta, hogy az ország sokat hányt-vetett hajóját egy olyan kormányos vegye a kezébe, ki azt nyugodtan tudja a biztos révbe vezetni.

BOCSKAI ISTVÁN SZABADSÁGHARCA.

Az elkeseredett nemzet ügyét Bocskai István, egy erdélyi protestáns főúr tette a magáévá. Az elnyomott ország sorsát a kezébe vette és fegyveres fölkelést szervezett, melynek célja a vallásszabadság teljes biztosítása, az ország alkotmányának és szabadságának visszaszerzése volt. A hazátlan, bujdosó hajdúkból és a menekültekből megszervezte híres seregét, melyben a legteljesebb egyetértésben harcoltak a főurak, nemesek és a parasztok; katolikusok és protestánsok egyaránt.

Lelkes hadaival valóságos csodát művelt. A császári hadakat, még mielőtt egyesülhettek volna, külön-külön verte meg. A felvidék csakhamar hatalmába került s Kassa is csatlakozott a felkeléshez, hova nagy ünnepek között vonult be. Az erdélyi rendek fejedelmükké választották, majd a szerencsi országgyűlésen Magyarország fejedelmévé kiáltották ki. A törökkel is szövetséget kötött, sőt a török szultán koronát is küldött Bocskainak.

Rudolfot és híveit Bocskainak sikerei megdöbbeneték, de kezdetben hallani sem akartak a békéről. Midőn

azonban a fejedelmek hadai egyik várat a másik után foglalták el és a Dunántúl is Bocskai kezébe került, sőt vakmerő hajdúi Bécsset is fenyegették, a császár is megijedt és hajlandó volt a békére. 1606-ban kötötték meg a híres bécsi békét, melyben Rudolf elismerte Bocskai fejedelemségét, biztosította a teljes vallásszabadságot és megígérte, hogy ezután törvényesen és alkotmányosan fog uralkodni s az összes sérelmeket orvosolni fogja.

Bocskai még ez évben a törökkel is megkötötte a zsitvatoroki békét, melynek értelmében az elfoglalt területet mindegyik fél megtartja és a magyar király felmentetik a lealázó adófizetés alól. A szegény, agyoncsigázott nemzet végre szabadon lélegezhetett. A dicső fejedelem azonban nem élvezhette munkájának gyümölcsét, mert nagy művének befejezése után pár hónappal később meghalt. Halálát minden valószínűség szerint a bécsi udvar okozta, mert ellenségei, irigyelve hazánk szabadságát, megmérgezték. Bocskai halálhírére Rudolf ismét vonakodott ígéretét beváltani és a békét megtartani. Az országban erre olyan elkeseredés támadt, hogy féltő volt, hogy ismét véres bonyodalmak támadnak. Rudolfnak kétszínűségét végre öccse, Mátyás is megsokallotta és fegyveres erővel Rudolf ellen ment, kit kényszerített, hogy mondjon le és a helyét adja át, ami meg is történt (1608).

II. Mátyás (1608—1619) és Pázmány Péter.

Mátyást a nemzet a legszebb remények között koronázta királlyá. Megválasztása előtt fogadalmat tett, hogy az ország alkotmányát tiszteletben fogja tartani és törvényesen fog uralkodni. Ígéretét be is váltotta, mert Rudolfnak sérelmes rendeleteit visszavonta. A nádori állást, mely 40 évig betöltetlen volt, ismét betöltötte. A választás Illésházi István, majd ennek halála után Thurzó Györgyre esett, kik mindketten lelkükön viselték hazájuk sorsát s azt az udvar ezerféle cselszövéseivel szemben is merészen megvédelmezték. Mátyás a többi sérelmeket is orvosolta. A koronát Pozsonyba vitette s annak őrzésével magyar urakat bízott meg. A végvárok idegen zsoldos katonaságát a legtöbb helyen magyar vitézekkel

cserélte fel. Mátyásnak uralkodása alatt a nemzet békében élt; nagyobb háborúk nem voltak, csak a vallásküzdelmek zavarták az ország nyugalomát.

A protestantizmus, mely rohamosan terjedt, mint több és több tért hódított el a katolicizmustól. A katolikusok is szervezkedni kezdtek, hogy egyházuk régi hatalmát visszaszerezzék. A mozgalmaknak Pázmány Péter bibornok, esztergomi érsek állt az élére. Ez a lángeszű, nagy tudású és erős akaratú főpap felvette a versenyt a protestánsokkal. Szónoklataival és könyveivel oly nagy hatást váltott ki, hogy ezrével hódította vissza a hívőket Egyházába. A közművelődés és irodalom terén is sokat tett. Bécsben papnevelő intézetet s Nagyszombaton tudományos egyetemet alapított, mellyel a mai budapesti tudományegyetemnek vetette meg az alapját.

II. Ferdinánd (1619—1637). Bethlen Gábor.

XII. KÉP.

BETHLEN GÁBOR TUDÓSAI KÖRÉBEN.

II. Mátyás 1619-ben meghalt. Utódja II. Ferdinánd lett, kit a rendek még ez évben királlyá koronáztak. Ferdinánd élete céljául a protestantizmus teljes megsemmisítését tűzte ki. Céljának elérésére semmi eszköztől sem riadt vissza. Erőszakoskodásai miatt előbb a cseh protestánsok lázadtak fel, majd mozgalmuk elterjedt Németországban is. Rövid idő múlva majdnem egész Európa lángbaborult s megkezdődött a 30 éves vallásháború, melyben hazánk is résztvett.

Erdély fejedelmi székén Bocskai Istvánt Rákóczi Zsigmond követte, kinek két évi uralkodása után Báthori Gábor, majd 1613-tól kezdve Bethlen Gábor uralkodott. Kormányzása alatt Erdély a legvirágzóbb, legboldogabb volt. Hatalmassá tette az országot, mert népének sorsát szíven viselte. A tudomány és művészet terén különösen igen sokat tett és szívesen időzött tudósok és művészek körében. Éppen olyan lelkes barátja és pártfogója volt a tudományoknak és művészeteknek, mint Mátyás király, kinek korával szokták összehasonlítani. Iskolákat

alapított, melyek közül a legnevezetesebb a gyulafehérvári főiskola.

Bethlen Gábor, midőn hírül vette a cseh forradalom kitörését, azonnal szövetséget kötött a cseh és osztrák rendekkel, jól tudva, hogyha Ferdinánd leveri a protestánsokat, utána hazánkra és Erdélyre kerül a sor. Aggodalma nem is volt alaptalan, mert a hazafiak és a protestánsok üldözése hazánkban is megkezdődött. Az elnyomatás nagy elkeseredést szült s Bethlent, hogy nemzetének szabadságát kivívja, fegyverre szólította a népet. Először a Felvidéket, majd a Dunántúlt hódította meg s zászlói csakhamar diadalmasan lobogtak az egész országban. Sikeres hadjárata után a beszercebányai országgyűlés királlyá választotta. (1620.)

Bethlen azonban a választást nem fogadta el, mert neki nem a királyi trón megszerzése, hanem nemzetének felszabadítása és a vallás szabad gyakorlatának megengedése volt a célja. Miután ezt elérte, Ferdinánddal Nikolsburgban békét kötött, melyben Ferdinánd elismerte fejedelemségét, a sérelmeket megszüntette, a protestánsok szabad vallásgyakorlatát biztosította és hazánk alkotmányos jogait megerősítette. (1621.)

1629-ben halt meg. XII. képünk tudósai körében ábrázolja a dicső fejedelmet.

III. Ferdinánd (1637—1657). I. Rákóczi György szabadságharca.

II. Ferdinánd halála után fia, III. Ferdinánd következett. Atyja példáját követte s annak politikáját folytatta. A protestánsok elleni küzdelmet tartotta fő feladatának s így atyja által megkezdett nagy vallásháborút tovább folytatta. Ennek pusztító tüze átcsapott hazánkba is. Erdély új fejedelme, I. Rákóczi György szövetkezett a külföldi protestáns uralkodókkal és elődje által megkezdett szabadságharcot tovább folytatta.

Hadai csakhamar egész Magyarországot elfoglalták s midőn a szövetséges svédek már Brünnt ostromolták, III. Ferdinánd kénytelen volt vele Linzben békét kötni. (1645.) E békekötés értelmében a protestánsok vallás-

szabadsága újból biztosított, a nemzet alkotmánya megerősített s Rákóczi Erdélyhez megkapta a Felvidék hét vármegyéjét, Kassával, azonkívül a szatmári és más nagy uradalmakat. A 30 éves vallásháborúnak a west-fáliai béke vetett véget, melyet 1648-ban kötöttek meg.

I. Lipót (1657–1705). Török hadjárat.

Ferdinándot fia: I. Lipót követte a trónon. Uralkodásának idejére esik hazánk gyászkorszaka, mert a nemzet alatta oly sokat szenvedett, mint sem azelőtt, sem azután soha. A magyarok iránt vad gyűlölettel viselkedett s magát csupa német tanácsadóval vette körül, kik állandóan uszították a királyt hazánk ellen. Lipót teljesen környezetének befolyása alatt állt s egyik sérelmes rendeletét hozta a másik után. Alkotmányunkkal nem törődött, az ország törvényeit lábbal tiporta s még országgyűlést sem tartott, nehogy a magyar rendek sérelmeiket felpanaszolhassák. A magyarokat mindenünnen mellőzték, a hivatalokat idegenekkel töltötték be s hogy szenvedésünk teljes legyen: idegen zsoldos hadakkal az ország lakosságát állandóan sanyargatták.

Lipót, ki nem is annyira magyar király, mint osztrák császár volt, hazánkat teljesen kiszolgáltatta a török pusztításának. Csakhogy Lipótnak örökös tartományai békében lehessenek, az osztrák császári udvar elnézte, hogy a török hordák büntetlenül be-betörtek a királyi területekre és a foglyoknak ezreit fűzve rabszíjra, valóssággal pusztasággá tették azt a vidéket, hol megjelentek. Lipót sem a bécsi, sem a linzi békét nem tartotta be s a protestáns felekezetek szabad vallásgyakorlatát megszüntette. Templomaikat, iskoláikat lefoglaltatta s papjaikat kiűldöztette. A sok sérelem miatt az elégedetlenség nőttön-nőtt. Az ország azonban annyira elgyengült, hogy saját erejéből nem tudta volna az ígát lerázni. Erdély, mely már két ízben is megmentette az osztrák zsarnokságtól hazánkat, szintén annak a sorsára jutott. Új fejedelme ugyanis, a vitéz, de nagyravágyó II. Rákóczi György, hadi babérokra vágyott és szövetkezve a svédekkel, Lengyelországot támadta meg, hogy fejedelemsége mellé a lengyel koronát is megszerezhesse. A svédek azonban

cserbenhagyták s a lengyelek szövetségében lévő tatárok majdnem egész seregét elfogták, úgyhogy a fejedelem is nagynehezen tudott csak hazamenekülni. (1657.)

A szerencsétlen végű hadjáratot a török nem engedélyezte s alig hogy Rákóczi hazatért, lemondásra kényszerítette. Rákóczi ezt nem fogadta el, hanem vitézül a török ellen ment, de Gyalu mellett csatát veszített és elesett. (1660.) Rákóczi hívei Kemény Jánost választották meg fejedelemmé, kinek vérengző kegyetlensége és kapzsi pénzvágya számtalan kiváló hazafit küldött a vesztőhelyre. Gonoszságáért megbűnhődött, mert Nagyszöllös mellett a törökök ellen vívott harcokban lováról lebukván, a neki vadult paripák agyontaposták. (1662.) E győzelem után a török Apaffi Mihályt tette Erdély fejedelmévé. Apaffi nem volt uralkodásra való jellem, istenfélő, jámbor ember volt, ki az ország dolgaival nem sokat törődött. Az Erdélyi viszonyok alatta sem javultak meg, mert a tatárok gyakori betörései egész vidékeket tettek kopár pusztasággá. Amit pedig meghagyott a tatár, azt elvitte a legborzalmasabb betegség — a pestis.

A török, alig hogy Erdély sorsát elintézte, Magyarországra tört, hogy bosszút álljon Zrínyi Miklós horvát bánon, a szigetvári hős méltó unokáján, ki a pogányokat több csatában vitézül megverte, sőt főátvonulási útjukat, az eszéki hidat is leromboltatta. Zrínyi Miklós igen eszes, kiváló férfiú volt, nagy hadvezéri képességekkel megáldva. Az egész nemzet, katolikosok és protestánsok benne látták vezérüket és Lipót még sem őt, hanem a gyűlölt idegent, az olasz Montecuccolit nevezte ki a keresztény hadak fővezérévé, ki nemes vetélytársát halálosan gyűlölte. Jellemző volt e jellemtelen olaszra, hogy midőn a török a Zrínyi saját költségén épült Zrínyiújvárt ostrom alá fogta, még csak a kis újját sem mozdította meg s tétlenül nézte, hogy a török e fontos erődítményt lerombolja. Csak midőn a török Ausztriát fenyegette, ütközött meg Szentgotthárdnál Köprili Mohamed török nagyvezérrel, kinek erejét Zrínyi már nagy mértékben meggyengítette.

A hadi szerencse Montecuccolinak kedvezett, ki az ügyetlen és tapasztalatlan Köprili nagyvezért megverte, fényes diadalt aratva ezzel a törökön (1664). A kivívott nagy győzelem hírére az ország azt várta, hogy felsza-

badul a török iga alól. Reményében azonban keservesen kellett csalódnia, mert Lipót gonosz tanácsosaira hallgatva, olyan szégyenteljes békét kötött Vasváron az ozmánnal, mintha nem is ő, hanem a török lett volna a győztes. Odadobta a pogánynak az ország nagy részét martalékul, csak azért, hogy Ausztria mentes maradjon a török inváziótól.

WESSELÉNYI-FÉLE ÖSSZEESKÜVÉS.

A vasvári békekötés hírére óriási elégedetlenség és elkeseredés támadt. Az ország lázongott és mindenki csak a jeladásra várt, hogy meginduljon az élet-halál-harc a császári udvar ellen. Zrinyi Miklós azonban, ki az új szabadságharcnak vezére lett volna, egy vaddísznö-vadászaton szerencsétlenül járt, vadkan oltotta ki nemes életét.

A nemzeti pártnak Wesselényi Ferenc nádor állott az élére és Zrinyi Péter horvát bánnal, Nádasdi Ferenc országbíróval és gróf Frangepán Ferenczel elhatározták, hogy Lipótot felszólítják a magyar alkotmány és a törvények megtartására és ha ez nem használna, az arany bulla értelmében fegyvert fognak ellene, és kényszeríteni fogják a sérelmek orvoslására. Wesselényi nádor közben meghalt és az összeesküvés lelepleztetett. A bosszuálló császári pár a vezéreket elfogatta és igen sokan szenvedtek vértanúhalált hazaszeretetükért.

Zrinyit és Frangepánt Bécsujhelyen, Nádasdit pedig Bécsbe hurcolták verpadra és lefejeztették őket. Ezeken kívül még több hazafit is kivégeztek és se szeri, se száma nem volt azoknak, kiket börtönbe hurcoltak. A magyar törvények teljes sutbadobásával, önkényesen és a legtöbbször igazságtalanul ítélkeztek. Hogy ítéleteik mennyire elfogultak és gonoszak voltak, azt elképzelhetjük abból, hogy az ítélő bíróságoknak még csak egy tagja sem volt magyar! Fő elv az volt, hogy az ártatlanul elítélteknek vagyonára a kapzsi udvar a kezét reátehesse. Megszám-lálhatatlan milliót harácsolnak össze, melynek nagy része a császári udvaroncok zsebébe vándorolt. Lipót elérkezettnek látta az időt, hogy Magyarországot végképp eltörölje a föld színéről. Ősi alkotmányunkat elkobozták, a nádor-

ságot eltörölték és az ország kormányzását teljesen idegenekre bízta. Elviselhetetlen adókat vetettek nemesekre és jobbágyokra egyaránt, úgy, hogy sokan mindenüket elhagyva, elköltözködtek, mert nem bírták az óriási terheket. Pozsonyban véstörvényszéket állítottak fel, mely a hazafiakat százával hurcolta nehéz rabságba.

A nemzet szenvedett, de remélt, mert tudta, hogy az eltírott szabadságnak zászlaját valaki fel fogja emelni és meg fogja indítani a harcot lelketlen zsarnokai ellen.

THÖKÖLY IMRE SZABADSÁGHARCA.

XIII. KÉP.

BUDAVÁR VISSZAFOGLALÁSA A TÖRÖKÖKTŐL.

XIV. KÉP.

ZRINYI ILONA.

Az eltírott szabadságnak bátor védője támadt az ifjú Thököly Imrében. Thököly Imre, Erdély fejedelme, hazánk felszabadítását tűzte ki élete céljának. 1678-ban elindult lelkes kuruc seregével hazájának és vallásának védelmére.

Utja válóságos diadalmenet volt, mert amerre csak elvonult, úr és pór szívvel-lélekkel csatlakozott hozzá. A császár kezén lévő várak egymásután hódoltak meg Thökölynek, kinek csakhamar az egész Felvidék s Dunántúlnak is egy része birtokába került. Futottak előle és nélkül a császári párt labancai. A nemzet ügyét mégsem tudta diadalra vinni, mert pártfogójának, a török szultánnak óriási seregét Bécs mellett nagy vereség érte. Lipót fővezére, Lotharingiai Károly herceg és szövetségese, Szobieszki János lengyel király, teljesen megsemmisítették a Bécset ostromló török hadat. (1683.)

A török had vezére Thökölyt okozta a vereségért és ezért Nagyváradon álnokul elfogatta. A töröknek ezen tette miatt a kurucok elhagyták a szultánt és a császárhoz pártoltak. Meg is bánta a szultán elhamarkodott lépését és Thökölyt szabadon bocsátotta, de már késő volt. Az egyesült keresztény hadak Lotharingiai Károly

fővezérlete alatt ostrom alá fogták Budát, melyet az ősz Abdi pasa védett 15,000 emberével. A keresztény seregben harcolt a töröktől elpártolt kuruc sereg jórésze is, Petneházy Dávid ezredessel az élén, ki elsőnek tűzte ki a magyar zászlót a félhold helyére.

Ezzel Buda vára ismét magyar kézre került és a 150 évig tartó keserves török járomnak vége szakadt (1686).

Buda elfoglalása után hazánkra még szomorúbb napok virradtak. Lipót arra hivatkozva, hogy ő szabadította fel az országot, elhatározta, hogy hazánkat az örökös tartományok módjára beolvasztja birodalmába. Hogy a nemzet ellentálló képességét teljesen megtörje, szó nélkül türte, hogy tábornokai a legnagyobb kegyetlenséggel bánjanak a magyar néppel. Kítűnt ezek közül egy Karaffa nevű vérengző szörnyeteg, kinek hiéna természete elhitette a királlyal, hogy a magyarok összeesküvést szőnek élete ellen. Lipót e galád hazugságnak hitelt adott és teljes felhatalmazással ruházta fel Karaffát és bizta meg a lázadás leverésével. Karaffa Eperjesen vértörvényszéket állított fel és százával végeztette ki a hazafiakat, kiknek egyetlen bűnük volt, hogy magyarok voltak. A sok kegyetlenkedést még a császári udvar is megelégette és mivel a magyarok lemondtak a szabad királyválasztás és a fegyveres ellenállás jogáról, Karaffát elmozdították helyéről, de szolgálatainak elismeréséül nagy birtokot adományoztak neki. Hiába volt azonban minden lemondás, mert midőn Savoyay Jenő főherceg a törököt Zenta mellett 1697-ben tönkreverte, Lipót hatalmának tetőpontjára jutott s többé a gyűlölt magyarok panaszaival nem törődött.

A császárnak hatalmával egyedül csak Thököly hőslelkű felesége, Zrínyi Ilona dacolt, ki Munkács várát védte a császári sereg ellen.

Három évig tartott az elkeseredett ostrom és végül is Munkács sziklavára csak árulás által került a császáriak kezébe. Thököly Imre nem akart a keresztény ügynek ártani, különben is a félhold ereje hanyatlóban volt, mert a török végleg kitakarodott az országból. Thököly Imre és hőslelkű felesége Zrínyi Ilona az országból kibujdostak és Nikodémia (Kis-Ázsia) városában

telepedtek le, hol a száműzetés keserű kenyerét ették, bekövetkezett halálukig.

A XIII. képünk azt a jelenetet ábrázolja, amint az egyesült keresztény hadak ostromolják Budát. A XIV. kép pedig Munkács elestét ábrázolja, amint Zrínyi Ilona az árulás után a végső harcra buzdítja katonáit.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharca (1703–1711).

I. József (1705–1711). A szatmári béke.

XV. KÉP.

RÁKÓCZIT VEZÉRLO FEJEDELEMMÉ VÁLASZTJÁK.

Lipót császár elbizakodva a törökök ellen elért sikereitől, a gyűlölt magyarokat még jobban sanyargatta. A halálig kintzott, agyongyötört nemzetnek zászlóját végül kezébe vette II. Rákóczi Ferenc. II. Rákóczi Ferenc, ki atyái ágon erdélyi fejedelmi családból, anyai ágon pedig a híres Zrínyi-nemzetségből származott, méltó volt a feladatra. Lángoló hazaszeretete valóságos csodákat művelt. Az osztrákok árulás következtében elfogták és börtönbe vetették. Hü felesége, hesseni Amália hercegnő azonban kiszabadította, mire mindketten Lengyelországba menekültek. A nemzet hívó szózatára azonban visszatért és Bercsényi Miklóssal a magyar nemzet felszabadításához fogtak.

A nép ezrével tódult a Szűz Máriás lobogó alá és csakhamar együtt volt a daliás kuruc sereg. Híres vezérei: Bercsényi, Bezerédy, Károlyi, vak Bottyán, Ocskay és béri Balogh Ádám egyik győzelmüket a másik után aratták, úgy, hogy az ország csakhamar a kurucok kezébe került. A megijedt Lipót császár most már békéért könyörgött, de Rákóczi okulva a sok szószegésén, biztosítékot kívánt.

Lipót császár közben meghalt. A legellenszenvesebb uralkodója volt hazánknak s gyászos emléke még századok múlva is kísértett a magyarság lelkében. Lipót császár után I. József következett a trónra. József sem tudott Rákóczival békét kötni, mert Rákóczi Erdély függetlenségéről nem akart lemondani. Ujult erővel ismét megindult

a harc és Rákóczi egyik győzelmet a másik után aratta, végül az ónodi országgyűlésen a Habsburg-házat trónvesztettnek nyilvánította. Rákóczi szerencsecsillaga azonban ezzel hanyatlni kezdett. Jeles hadvezérei közül többen elhaltak, mások, mint például Ocskay és Bezerédy, árulókká lettek, ehhez járult még az elvesztett trencsényi csata, mely már a szabadságharc végét jelentette.

Rákóczi Lengyelországba utazott, hogy onnan segítséget hozzon. Mig odavolt, fővezére, Károlyi Sztármáron békét kötött a király fővezérével, Pálffy Jánossal. (1711.) Rákóczi azonban a békét nem fogadta el, hanem az országból kibujdosott. Rodostóba (Kis-Ázsia) telepedett le, hová hű kamarása, Mikés Kelemen is követte. Halála nemsokára bekövetkezett, a magyar nemzet őszinte fájdalomra. (1735.) Drága hamvait hazahozták s azt a kassai Székesegyházban helyezték örök nyugalomra. Nemzetünknek legönzetlenebb hazafiá volt. Feláldozta mindenét, életét, családi boldogságát és országot érő vagyonát.

A XV. képünk azt a jelenetet ábrázolja, amint Rákóczit hatalmának tetőpontján a szécsényi országgyűlésen vezérlő fejedelemmé választják.

III. Károly (1711—1740). A pragmatika szankció.

A nagymajtényi síkon elbukott a nemzet szabadságának zászlója. A kurucok szétszéledtek s Kassa, Munkács és a többi Rákóczi kezén lévő várak megnyitották kapuikat a győztes császári hadaknak.

A Sztármáron megkötött békét már nem József, hanem ennek öccse Károly szentesítette. Ugyanis József 1711-ben 33 éves korában váratlanul meghalt. III. Károly király a békülékenység jegyében kezdte meg uralkodását. Megkoronáztatása után azonnal országgyűlést hívott össze, amelyen esküvel ígérte meg, hogy Magyarországot saját törvényei szerint fogja kormányozni. A nemzet és királya között a bizalom tehát ismét helyreállt és a sok küzdelem után megkezdődhetett az áldásos munka és a békés fejlődés, melyre a nemzetnek oly nagy szüksége volt. III. Károly az országgyűlés hozzájárulásával rendezte a hadügyeket. A többi európai államok mintájára állandó sereget szervezett, melyet rendes formaruhával és fegy-

verzettel látott el és a hadiszolgálatra alaposan kiképez-
tetett. Szüksége is volt Károlynak jó hadseregre, mert
háborúba keveredett a törökkel.

Két kiváló fővezére, Jenő főherceg és Pálffy János,
Péterváradnál, majd Nándorfehérvárnál teljesen tönkre-
tették a török sereget. A pozserováci békében a török
végleg kiszorult hazánkból, sőt Szerbia és Bosznia egy
részét is kénytelen volt átengedni III. Károlynak. (1718.)
III. Károlynak habár két leánya is született, de fia nem
volt. Utolsó férfi sarja volt a Habsburgoknak és minden
áron azt akarta, hogy trónját leánya: Mária Terézia
örökölje. Fáradozásait siker koronázta, mert a magyar
rendek elfogadták a pragmatika szankciót, mely szerint
Ausztria és Magyarország elválaszthatatlan államszövet-
séget alkotnak, a magyar nemzet elismeri a leányágnak
örökösödési jogát, ezzel szemben viszont Magyarország
szabad és független állam, melyet csak saját törvényei
szerint szabad kormányozni és erről a király megkoro-
náztatása előtt hitlevelet tartozik kiadni és fogadalmát
esküvel is megerősíteni.

Károly király ezen törvényt a külfölddel is elismer-
tette s ezzel leányának trónját biztosította. 1740-ben halt
meg. Korának legigazságosabb érzésű uralkodója volt és
birodalma őszintén gyászolta halálát.

Mária Terézia (1740—1780).

XVI. KÉP.

ÉLETÜNKET ÉS VÉRÜNKET.

III. Károly halála után a külföldi fejedelmek a
Károlyval kötött egyezséget rútul megszegették, mert Mária
Teréziát nem ismerték el, gondolva, hogy a gyenge
királynővel hamarosan elbánnak és birodalmát minden
oldalról megtámadták.

Mária Terézia a veszedelem hírére Pozsonyba or-
szággyűlést hívott össze. Itt ecsetelte szomorú helyzetét
és a hős magyarok segítségét kérte birodalmának meg-
mentésére. A lovagias magyar rendek szívvel-lélekkel
felajánlották segítségüket és kardjaikat kirántva, így kiál-

tottak fel: „Életünket és vérünket királynőnkért, Mária Teréziáért!” Lelkes elhatározásukat csakhamar tett követte. A magyar hadak a hét évig tartó háborúban visszaszerezték az elrabolt tartományokat, csupán Szilézia felét voltak kénytelenek átengedni Nagy Frigyes porosz királynak. A magyar hadaknak kiváló vezérei voltak: Nádasdy Ferenc és Hadik András grófok személyében. A történelem igen sok hőstettüket jegyezte fel. Ezekre nézve legfigyelemreméltóbb volt Hadik András hőstette.

Hadik András huszárezredével átlopódzott a németek vonalán és 3000 huszárával belovagolt a németek fővárosába, Berlinbe. A halálra rémült németektől 200.000 tallér hadisarcot vett és vakmerő huszáraival visszatért. (1757.) Mária Terézia e kiváló hőstettnek megjutalmazására alapította meg a legnagyobb katonai kitüntetést, a Mária Terézia-rendet. A magyaroknak hősi önfeláldozása mentette meg tehát másodszor is a Habsburgok trónját.

Mária Terézia uralkodása korszakalkotó fejlődést mutat hazánk történetében. A sokat szenvedett nemzet a háborúk végtelen sorozata folyamán rengeteg vért vesztett és nyugodt, békés fejlődésre volt szüksége, hogy ismét megerősödhessen. A királynő is ezt akarta és 40 évig tartó uralkodása alatt sokat fáradozott népének boldogításán. Különösen a közművelődés terén igen sokat tett. A Pázmány Péter által alapított Tudomány Egyetemet kibővítette és Budára helyeztette át, azonkívül Selmecbányán bányászakadémiát és hazánk több városában jogi főiskolákat építtetett. A feloszlott jezsuita rendnek a vagyonát is erre a célra fordította. A pór nép helyzetén is sokat javított, a robotot leszállította és hogy a nép legsóbb rétege is művelődjön, a falvakban népiskolákat építtetett. A földművelést és kereskedelmet fejlesztette. Fiume városát, hogy az országnak kikötője legyen, hazánkhoz csatolta. A Zsigmond császár által elzálogosított szepességi városokat ismét visszaszerezte az országnak. A nagy király nő uralkodása alatt emelkedett a jólét, de viszont csökkent a nemzeti érzés. A magyar nemes ifjakból királyi testőrséget szervezett. A főurakat valósággal megbabonázta a királynő szeretetreméltósága és igen sokan Bécsbe költöztek, hol nemzeti szokásaikat

lassanként elhagyták és egészen elnémetesedtek. Mária Teréziának Lotharingiai Ferenc nagyherceg volt a férje.

Házasságukból származott József, ki utódja lett anyjának a trónon. A XVI. képünk a pozsonyi országgyűlés emlékeztető jelenetét ábrázolja.

II. József (1708–1790).

II. Józseffel a Habsburg-Lotharingiai ház uralma veszi kezdetét. II. József még ifjú korában egy nagy nemes célt tűzött ki maga elé. Birodalmát hatalmassá, egységessé, népeit pedig boldoggá akarta tenni. Jó és nemesszívű uralkodó volt, de célját sohasem tudta elérni, mert nem számított arra, hogy egymástól távollévő, különféle nyelvű és vallású népeket egy egységes birodalomba összeolvasztani nem lehet.

Legelső sorban is szembetalálkozott a magyar nemzet hatalmas ellenállásával, mely ezeréves fajiságát, nyelvét és nemzeti szokását nem volt hajlandó feláldozni. József, hogy a koronázó eskü ne gátolja, nem koronáztatta meg magát, hanem a koronát házi kincstárába, Bécsbe vitette. A nép nem is hívta másként, mint kalapos királynak. József császár sérelmes intézkedéseit a szerzetes rendek feloszlátásával kezdte. Hatalmas vagyonukat lefoglalta és különböző célokra fordította. A protestánsokat igen elkeserítette a híres türelmi rendelete, melyben csak türte azt, amihez azoknak törvényes joguk volt. A jobbágyok szomorú helyzetén is segíteni akart és a robotot saját jószágain megszüntette. Az adózást igazságossá akarta tenni, de vállalkozása itt is hajótörést szenvedett.

Azt akarta, hogy minden ember, akár nemes, akár nem, egyformán fizesse adóját. E célból elrendelte az egész országban a földek felmérését és a házak összeírását. A nemesség azonban, mely évszázados jogait féltékenyen őrizte, ellenszegült a rendeletnek és Józsefnek katonai hatalmat kellett igénybevenni, hogy az engedetlen vármegyéket intézkedéseinek foganatosítására bírja. Ezzel elmérgesítette a jó viszonyt az uralkodó és az ország közt, melyre pedig most nagy szüksége lett volna, mert az oroszok oldalán hadat viselt a török ellen. A háború költségeit az ország nem akarta viselni

és József úgy az adót, mint az ujoncokat törvénytelenül fegyveres hatalommal szedette.

A legnagyobb elkeseredést az szülte, hogy félredobta az alkotmányt és saját ízlése és belátása szerint kormányozta hazánkat. Országgyűlést egyszer sem tartott, a nádori méltóságot és a vármegyei hatóságokat pedig egyszerűen törölte. Az országot kerületekre osztotta, melyeknek élére királyi biztosokat állított, kik teljhatalmúlag kormányozták a reájuk bízott országrészeket. Az állam hivatalos nyelvén a németet tette s hivatalt csak az kaphatott, ki németül tudott.

A nemzeti öntudat azonban feléledt a magyarságban, s midőn azt látta, hogy édes anyanyelvünktől akarnak megfosztani bennünket, dacosan ellenszegült a németesítő politikának. József császár a török elleni hadjáratról minden eredmény nélkül, de egy súlyos betegséggel jött haza. Halálos ágyán belátta sok tévedését és összes sérelmes intézkedéseit visszavonta.

II. Lipót (1790—1792).

József halála után öccse: II. Lipót következett a trónon. Uralkodásával új korszak kezdődött. II. József erőszakos intézkedései nagy visszahatást váltottak ki a magyarságban, mely ragaszkodni kezdett nyelvéhez, szokásához és nemzeti viseletéhez. Az idegen ruhát levették, a német nyelvet az iskolákból kiküszöbölték.

Lipóttal jóságos szívű, megértő uralkodót nyert a nemzet s koronázása az egész ország osztatlan örömével találkozott. Koronázása után azonnal országgyűlést tartott, melyen igen sok törvényt hoztak az alkotmány védelmére. (1790—91.) E törvények legfontosabbikjai voltak a következők:

1. A király köteles magát hat hónap alatt megkoronáztatni. 2. A szent koronát Budán kell őriztetni. 3. Minden három évben egyszer országgyűlés tartandó. 4. Törvényt hozni csak az országgyűlésen lehet. 5. Adót és ujoncot csak az országgyűlés szavazhat meg. 6. A protestánsok szabad vallásgyakorlata a bécsi és a linzi békék szerint biztosított.

Legnagyobb érdeme kétségtelenül azt volt, hogy a felekezeteket egymással kibékítette, a gyűlölködést megszüntette és az igazi vallásbékének az alapját megvetette. Nagy kár, hogy áldásos munkáját megakasztotta hirtelen, 1792-ben bekövetkezett halála. Uralkodása bár csak két évre terjedt, mégis a legnevezetesebbekhez tartozik hazánk történetében. Visszaszerezte a királyi méltóságnak fényét és tekintélyét, azonkívül helyreállította az uralkodó és a nemzet közt lévő kölcsönös bizalmat.

***I. Ferenc (1792—1835). Martinovics-féle összeesküvés.
A nemzet ébredése. Széchenyi István gróf.***

XVII. KÉP.

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
MEGALAPÍTÁSA,**

Ferenc császár uralkodásának idejére esik a nagy francia forradalom, melynek diadalai hazánk történetében is korszakalkotó változást okoztak. A francia forradalomnak szabadelvű, felvilágosult eszméi hazánkban is éreztetni kezdi hatásukat.

Ferenc császár elvileg nem volt a szabadelvű újításoknak ellensége, de a francia forradalomnak szörnyű vérengzései elrémisztették és így csakhamar hazánkban is megindult a reformeszméknek kérlelhetetlen üldözése. Ismét megkezdődött a cenzura s a szabadság eszméit nemcsak a közéletből kűszöbölték ki, hanem az irodalomban is megakarták semmisíteni.

E korszaknak elégedetlen szelleme szülte azt az összeesküvést, melynek Martinovics Ignác apát volt az értelmi szerzője és a szellemi vezére. Martinovics mint író, erősen a cenzura ellen fordult, sőt Ferencet és kormányrendszerét is hevesen megtámadta, mert Ferenc kormánya hazánkat úgy kezelte, mint Ausztria gyarmatát.

Martinovics több lelkes hazafiból társaságot szervezett, melynek célja a felvilágosult eszméknek diadalra juttatása volt. A bécsi titkos rendőrség azonban az összeesküvést felfedezte és a társaság összes tagjai börtönbe kerültek.

A hazai törvényszék az udvar nyomására az összeküvők közül hetet halálra ítelt, kiket a budai vérmezőn végeztek ki. Itt haltak vértanuhalált: Martinovics Ignác, gróf Sigray Antal, Szentmarjay Ferenc, Laczkovits János, Hajnóczy József, Öz Pál, Szolarcsík Ferenc. Az ítélet, mely e férfiakat sujtotta, igazságtalan volt, mert nem tetteket, hanem csak eszméket büntetett.

1793-ban a francia forradalom végképpen győzedelmeskedett, 1796-ban pedig a világtörténelem színterére lépett Bonaparte Napoleon tábornok, ki csodás hadvezéri lángeszével legyőzte a fél világot s kinek lábai előtt hevert egész Európa. Több fényes ütközetben megverte az osztrák, orosz, német és angol seregeket; sőt Bécs is elfoglalta. Hadseregével hazánkba is betört és Győrnél szintén győzedelmeskedett.

Az oroszországi vesztett hadjárat, a lipcsei csata és végül a waterlói ütközet eldöntötték sorsát s a franciák halhatatlan emlékü császáráját a szövetséges hatalmak előbb Elba, majd Szent Ilona szigetére száműzték, hol a nagy császár rabságban élt 1821-ben bekövetkezett haláláig.

Napoleon leveretése után hazánkra szomorú napok virradtak. Ferenc császár mindenható minisztere, Metternich Kelemen herceg tanácsára hallgatva, elvette hazánk alkotmányát és beakarta olvasztani a többi osztrák tartományok közé. Terve sikerült is volna, ha akkor az ország nem adott volna oly kiváló hazafiakat, mint Széchenyi István és mások voltak; Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor és Károly, Kölcsey Ferenc, Vörösmarthy Mihály és még számosan a nagy költők és hazafiak közül lelkes irodalmi tevékenységükkel a nemzet élére állottak és azt halálos kábultságából felrázták. I. Ferenc császár, mikor a törvénytelen adót szedetni akarta, már az egész nemzet ellenállására talált. Okulva a francia forradalmakból, törvénytelen intézkedéseit visszavonta és országgyűlést hívott össze. Hazánk nagyjai pedig az ország felvirágoztatásának nehéz munkájához fogtak.

Széchenyi István a magyar tudományos akadémia megalapítására birtokainak egy évi jövedelmét, 60.000 forintot ajánlott fel. Példáját sokan követték s lelkes

főuraink a szükséges összeget azonnal előteremtették, mellyel a Magyar Tudományos Akadémiát megalapították.

Széchenyi István hazánkat művelté és gazdaggá akarta tenni, azt tartva, hogy a gazdagság meghozza a szabadságot is. Ezen céljának elérésére rengeteget dolgozott. Munkájának meg is lett az eredménye. Az ő nevéhez fűződik a Tisza szabályozása, a Vaskapu áttörése, a budapesti Nemzeti Színház, a Lánchíd gyönyörű alkotása és még rengeteg nagybecsű mű, amelyek mind az ő nevét hirdetik. Múltán megérdemli a „legnagyobb magyar” nevet. A forradalomnak későbbi kitörésekor, előre látva hazánk romlását, ragyogó elméje elborult s nemsokára meg is halt.

XVII. képünk azt a jelenetet ábrázolja, amint Széchenyi nagy lelkesedéssel ajánlja fel a 60,000 forintot a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására.

V. Ferdinánd (1835—1848).

Kossuth Lajos és az 1848-49. évi szabadságharc.

XVIII. KÉP.

KOSSUTH LAJOS Ceglédén.

Ferenc császár halála után V. Ferdinánd került a trónra, kinek trónralépése után hazánk korszakalkotó fejlődése tovább folytatódott. A hazafias mozgalomnak Kossuth Lajos, egy nagy tehetségű, kiváló szónok állt az élére. Kossuth Lajos, mint Pestvármegye követe jelent meg az országgyűlésen, kinek gyújtó beszédjére már az egész ország hallgatott.

Gyönyörű eszméinek diadalra jutását a francia forradalom is elősegítette, melyet csakhamar a bécsi forradalom követett. Itt a bécsiek lázadtak fel Metternich herceg zsarnoksága ellen, kinek a nép dühe elől menekülnie kellett. A Bécsben kitört forradalom hírére nálunk is megmozdult az ország. A pesti ifjúság: Petőfi Sándor, Vasvári Pál, Irányi Dániel és sok buzgó hazafi vezérletével 1848 március 15-én népgyűlést tartott, hol nagy költőnk: Petőfi Sándor elszavalta a „Talpra magyart”-t.

Felszabadították a sajtót és a nemzet kívánságát 12 pontban foglalták össze. Ezt felterjesztették az akkor Pozsonyban tanácskozó országgyűlésnek. Az országgyűlés ennek megfelelőleg törvényjavaslatot dolgozott ki, melyet szentesítés végett V. Ferdinánd elé terjesztettek. A király törvényeinket szentesítette és az első felelős magyar miniszteriumot kinevezte, melynek elnöke: gróf Batthyányi Lajos lett. Az ország azonban alkotmányának nem sokáig örülhetett. A bécsi udvari párt (kamarilla) megirigyelte szabadságunkat és nemzetiségeinket ellenünk uszította. A szerbek, oláhok, horvátok és tótok egy része felkelt ellenünk és a köztük lakó magyarokat öldösní kezdték. A magyar kormány e veszedelem láttára az országgyűléssel 200.000 katonát és 42,000.000 forintot szavaztatott meg.

Kossuth Lajos gyönyörű beszéde után egyhangú „Megadjuk“ felkiáltással döntöttek a javaslat felett. A bécsi kamarilla azonban rávette a királyt védelmi törvényünk szentesítésének megtagadására. Gróf Lamberg helytartónak küldte le, kit az elkeseredett nép Budapesten meggyilkolt. Lamberg megöletése után Jellasich horvát bán 36.000 emberrel betört a Dunántúlra. Kossuth Lajos megalapította a honvédelmi bizottmányt és a honvéd sereg megszervezéséhez fogott.

Bejárta az Alföld vidékét és minden városban fegyverre szólította a polgárságot. Megszületett a híres nóta, hogy:

Kossuth Lajos azt üzené,
Elfogyott a regimentje,
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni!
Éljen a magyar szabadság!
Éljen a haza!

Izzó, lelkesítő szavaira ezrével gyűlt a honvéd és csakhamar 100.000 honvéd állt fegyverben az ország védelmére. Jellasich horvát bán seregét vitéz honvédeink szétszórták, maga Jellasich is futva menekült Bécsbe. A bécsi udvar ekkor Windischgrätz herceget óriási hadsereggel függetlenségünk elnyomatására küldte.

A diadalmas honvéd seregek azonban az osztrák csapatokat sorra verték. A hatvani, váci, isaszegi, bicskei, komáromi csaták mind honvédeink hősiességét hirdetik. Szolnokot Damjanich vörössapkás, híres zászlóalja tisztítja meg az ellenségtől. Erdélyben Bem tábornok, a lengyel hős sorba veri az osztrák csapatokat és aratja a legszebb győzelmet, a piskii és nagyszebeni csatával. Mint ahogy halhatatlan költőnk Petőfi mondja: „Négy napig dörgött az ágyu Piski és Vízakna között, minden talpalatnyi földet vér öntözött!”

Honvédeink az osztrák hadakat az országból kiverték, majd Buda várát vették ostrom alá, melyet Hentzi osztrák tábornok védett. Görgey Arthur a magyar honvédsereg fővezére vezette az ostromot. Honvédeink halált megvető bátorsággal mászták meg a falakat és Buda így ismét magyar kézbe került. A bécsi kormány nagyon megijedt, hogy rája is sor kerül és az orosz hadsereget hívta segítségül. Paskiewics orosz herceg vezérlete alatt 200.000 főnyi orosz hadsereg támadta meg hazánkat. A honvéd seregek még az orosz ellen is arattak diadalt, de végül is a hatalmas tulerő legyőzte őket. Segesvárnál Bem csatát veszített, hol nagy költőnk, Petőfi is hősi halált halt. Következett a szerencsétlen temesvári csata, majd a szomorú vég, a világosi fegyverletétel. Görgey céltalannak tartotta a további vérontást és Rüdiger orosz tábornok előtt lerakatta a fegyvert. Dicsőséges szabadságharcunk ezzel véget ért, hogy helyét átadja az elnyomatás keserves idejének.

A XVIII. képünk azt a jelenetet ábrázolja, amint Kossuth Cegléden lelkesítő szavaival fegyverre szólítja a népet.

I. Ferenc József (1848—1916).

Kiegészítés. Deák Ferenc.

XIX. KÉP.

FERENC JÓZSEF A KORONÁZÁSI DOMBON.

XX. KÉP.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ DEÁK FERENC RAVATALÁNÁL.

A szabadságharc leverése után nemzetünkre nehéz megpróbáltatások következtek. Kossuth Lajos, hogy a kamarilla bosszújától megmeneküljön, Olaszországba menekült. Turin városában telepedett le, hol önkéntes száműzetésének véget vetett 1894-ben bekövetkezett halála. Drága tetemét hazahozták Budapestre s most a Kerepesi temetőben nyugosza örök álmát.

Legkiválóbb hazafiainkat bebörtönözték és kivégezték.

Batthányi Lajos grófot Pesten, a 13 honvéd tábornokunkat pedig Aradon végezték ki. Ezen hősök nevei: Damjanich János, Pöltenberg Ernő, Lázár Vilmos, Aulich Lajos, Knézich Károly, Kiss Ernő, gróf Vécsey Károly, Török Ignác, Nagy Sándor, gróf Leiningen Károly, Lahner György, Dessewffy Arisztid és Schweidel József. Lángoló hazaszeretetükért vértanuhalált haltak. A magyar nemzet mélységes gyásza követte halálukat s míg e hazának egy igaz magyarja is lesz, emléküket sohasem fogjuk elfelejteni. A bécsi udvar alkotmányunkat elvette, az országot az osztrák birodalomba bekebelezte. Az ország némán tűrte sorsát, de hitt egy jobb jövőben, melynek el kellett jönnie. E reményében nem is csalatkozott. Az isteni Gondviselés segítségünkre küldte királyunknak: I. Ferenc Józsefnek halhatatlan emlékü feleségét: Erzsébet királynét. Ez látva a magyaroknak sok sanyaruságát, megsajnálta bennünket és az uralkodó szívét felénk fordította. Munkájában támogatta az akkori politikai életünknek kiváló vezére: Deák Ferenc is.

Az osztrák birodalmat ért sok csapás után uralkodónk belátta, hogy a magyar nemzet támogatására csak akkor számíthat, ha az országot ismét szabaddá teszi. Hallgatott tehát Deák Ferenc bölcs tanácsára és a nemzettel kibékült. 1867-ben visszaadta hazánk alkotmányát, függetlenségét és a nemzet kitörő lelkesedése mellett ugyanez évben ifjú szép feleségével megkoronáztatta magát. A kiegyezés Deák Ferenc műve volt, ki méltán megérdemelte e szép nevet: „A haza bölcse“. Erzsébet királynét, ki a magyart annyira szerette és oly sok jót tett velünk, egy feketelelkű anarchista Genfben törével szíven szúrta. Halálának a híre a nemzetet mély bánatba döntötte és szívből megsíratta minden igaz magyar.

I. Ferenc József még hosszú ideig uralkodott s népének szeretete övezte mindig ősz királyát. A világháború nagy égésének közepén 1916-ban halt meg az ország igaz bánatára.

A XIX. képünk azt a jelenetet ábrázolja, amint királyunk a koronázási dombra felvágat és megteszi a szokásos négy kardvágást, jelképezve azt, hogy az országot minden oldalról jövő támadás ellen megvédi.

A XX. képünk azt a jelenetet mutatja, amint Erzsébet királyné talpig gyászban megjelenik Deák Ferenc ravatalánál és koszorúját azon elhelyezi. Megboldogult Erzsébet királynénk lelkületén oly mély nyomot hagyott halála, hogy még ravatalánál is megjelent kegyeletét lerónia iránta.